

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v105.2025.5>*І. О. Вальчук*

КІНЕМАТОГРАФІЧНІ ТВОРИ ЯК ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. В Україні в останні роки спостерігається стрімкий розвиток кіноіндустрії, що певною мірою обумовлено підтримкою цієї галузі з боку держави. У 2017 році було прийнято Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 № 1977-VIII [1], який направлений на підтримку кіновиробництва та забезпечення розповсюдження стрічок, які створені в Україні. Визначена цим Законом підтримка передбачає сприяння захисту прав інтелектуальної власності в цій сфері, зокрема авторському праву.

Кінематографічні твори є основою галузі кіновиробництва і захист прав інтелектуальної власності направлений на них. Подальший розвиток кіноіндустрії, ефективність правового регулювання в цій сфері, підвищення рівня правової охорони об'єктів, які створюються в кіноіндустрії України повинні бути забезпечені в розрізі дотримання необхідного рівня охорони і захисту авторського права на усіх рівнях виробництва кінематографічних творів.

Створення кінематографічних творів має значення не тільки для забезпечення економічної ефективності, але й для культурної спадщини українського народу. Кінематографічні твори також займають важливе місце серед елементів, які формують імідж України у світі, створюють певне бачення України для іноземних країн та на міжнародній арені в цілому.

З огляду на це дослідження проблематики кінематографічних творів як об'єктів авторського права за законодавством України є актуальним. Вивчення та аналіз законодавства України у сфері охорони кінематографічних творів направлені на пошук нових підходів до правового регулювання в цій сфері, а також розробку пропозицій щодо удосконалення авторського права в цих питаннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кінематографічний твір як об'єкт авторського права та питання його правової охорони в Україні досліджувалися в працях О. Лубчук, С. Бурлакова, К. Потурай, В. Троцької. Крім того, дослідження О. Яблокової, А. Смирнова, О. Семенюк присвячені окремим питанням пов'язаним з правовою охороною кінематографічних творів, таких як визначення сценарію як об'єкта авторського права, правовим статусом продюсера як суб'єкта прав на аудіовізуальних твір, визначення кінематографічного твору, як складного об'єкта права інтелектуальної власності.

Питання правової охорони аудіовізуальних творів, що певним чином пересікається з питаннями правової охорони кінематографічних творів, розглядалися в працях таких вітчизняних вчених як Р. Шишка, Н. Федорова, А. Штефан.

Незважаючи на досить широке коло досліджень у цій сфері, чимало важливих питань залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, проблеми, пов'язані з зако-

подавчим визначенням кінематографічних творів; загальним підходом до правового регулювання кінематографічних творів як основи кіноіндустрії та ін.

Метою дослідження є визначення місця кінематографічних творів в системі правової охорони об'єктів авторського права в Україні.

Виклад основного матеріалу. Кінематографічний твір як окреме поняття не визначений на рівні закону в Україні. Натомість законодавець оперує поняттями фільм, аудіовізуальний твір та відеограма.

Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX [2] визначене поняття аудіовізуальний твір – твір у вигляді послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, поєднаних між собою цілісним творчим задумом, доступний для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана (кіно-, телеекрана тощо), на якому така послідовність кадрів утворює рухоме зображення. Виходячи з положень статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX, аудіовізуальний твір є широким поняттям, оскільки до нього входять музичні кліпи. За визначенням, що закріплене в цій статті, музичний кліп – це аудіовізуальний твір, у якому втілена візуальна інтерпретація музичного твору з текстом або без тексту, звуковий ряд якого містить запис виконання зазначеного музичного твору. Можна зробити висновок, що поняттям аудіовізуального твору охоплюються як музичні кліпи та інші твори, які підпадають під загальні ознаки аудіовізуального твору.

Для того, щоб визначити співвідношення кінематографічного твору та відеограми, необхідно звернути увагу на визначення, яке містить в Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX. Відеограма – вироблений (кінцевий) відеозапис виконання або інших зображень (із звуковим супроводом або без нього), крім відеозапису, що використовується у складі аудіовізуального твору. Тобто законодавець чітко розмежовує аудіовізуальний твір та відеограму, оскільки «в наведеному визначенні акцентовано увагу на тому, що аудіовізуальним твором буде не будь-яке рухоме зображення, а лише те, яке відповідає сутності твору» [3, с. 61]. Тобто за законодавством України аудіовізуальний твір є результатом творчої діяльності людини, що є основною ознакою твору. В той же час, «діяльність із вироблення відеограми не має ознак творчості, вона полягає у виконанні суто технічних функцій, метою яких є відео фіксація виконання твору, яких-небудь дій чи подій, при цьому виробник відеограми не керує цими діями, не впливає на них, а лише створює їх відеозапис» [3, с. 62].

Закон України «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР [4] містить поняття фільм, який визначається як аудіовізуальний твір (у тому числі телевізійні серіали та їх окремі серії), що складається з епізодів, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними засобами, та є результатом спільної діяльності його авторів, виконавців і виробників. Визначення фільму в цьому Законі співпадає з визначенням аудіовізуального твору в Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX, однак аудіовізуальний твір в трактовці законодавства України є ширшим поняттям, що було обґрунтовано вище. Схожої думки дотримуються вчені, які досліджують проблематику правової охорони аудіовізуальних творів. В. Троцька зазначає, що «термін «аудіовізу-

альний твір» є родовим поняттям. Видами цього твору є фільми, які поділяються на підвиди: кінофільми, телефільми, відеофільми тощо» [5, с. 65]. Отже визначення поняття фільм, яке закріплено Законом України «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР, потребує перегляду та внесення змін для відокремлення понять фільм і аудіовізуальний твір на законодавчому рівні, оскільки така ситуація призводить до змішування та можливості різного трактування цих норм.

Аналізуючи міжнародні нормативно-правові акти в цій сфері, доходимо до висновка, що з питань термінології тут також немає однотайності. У статті 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [6] «термін «літературні і художні твори» охоплює, зокрема «кінематографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії» [5]. Визначення поняття кінематографічного твору у Бернській конвенції відсутнє, однак питанню правової охорони кінематографічних творів присвячено окрему статтю (14 bis).

Директиви Європейського Союзу, зокрема Директива 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 року про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності [7], Директива Європейського Парламенту і Ради 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку [8], оперують одночасно поняттями «фільм», «аудіовізуальний твір» та «кінематографічний твір». Наприклад, Директива 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 року про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності вказує, що фільм означає кінематографічний чи аудіовізуальний твір або рухомі зображення зі звуковим супроводом або без нього.

Стаття 164 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [9] надає визначення поняття фільм – це кінематографічний або аудіовізуальний твір чи рухомі зображення, як із звуковим супроводом, так і без нього.

Аналіз Директив Європейського Союзу свідчить про те, що поняття фільм найчастіше європейський законодавець намагається використовувати як ще більш загальне поняття, включаючи в нього як власне твори, так і суто технічні об'єкти, як от рухомі зображення.

Введення на законодавчому рівні поняття кінематографічний твір вбачається нами доцільним з декількох причин. По-перше, використання поняття «кінематографічний твір» замість «фільм» підкреслює правову природу цього об'єкта, вказує, що це саме твір та пов'язує його з об'єктами авторського права. Такий підхід до понятійного апарату у сфері авторського права спростить розуміння кінематографічного твору як твору авторського права, охоплюючи усі ознаки твору, визначені законодавством України.

По-друге, визначення поняття «фільм» в Законі України «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР охоплює також телевізійні серіали та їх окремі серії, однак в побутовому сприйнятті зазвичай фільм є одиночним. Тлумачення серіалу як фільму протирічить усталеному в побуті використанню слова «фільм».

Натомість кінематографічний твір підходить значно краще, оскільки включення в нього серіалів і їх окремих серій є цілком логічним.

Визначення місця кінематографічних творів в системі правової охорони об'єктів авторського права в Україні потребує виокремлення ключових ознак кінематографічного твору як об'єкта авторського права. Стаття 6 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX визначає, що об'єктами авторського права є твори у сфері літератури, мистецтва, науки. Виходячи з цього, кінематографічний твір відноситься до творів мистецтва в розумінні цього Закону.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX твір – це оригінальне інтелектуальне творіння автора (спів-авторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі. Отже основними ознаками кінематографічного твору як твору у сфері авторського права є те, що він має бути оригінальним та інтелектуальним творінням співавторів та повинен бути виражений в об'єктивній формі. Це загальні ознаки, які притаманні усім творам.

Виходячи з того, що кінематографічний твір охоплюється поняттям «аудіовізуальний твір» як більш широким, необхідно визначити, які ознаки кінематографічний твір має як такий, що входить до поняття аудіовізуальний твір. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX визначає аудіовізуальний твір, як твір у вигляді послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, поєднаних між собою цілісним творчим задумом, доступний для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана (кіно-, телеекрана тощо), на якому така послідовність кадрів утворює рухоме зображення. Отже, маємо змогу виокремити більш специфічні ознаки кінематографічного твору:

- 1) це послідовність епізодів або кадрів зі звуком або без нього;
- 2) ця послідовність має утворювати рухоме зображення;
- 3) за внутрішньої структурою кінематографічний твір повинен бути поєднаний цілісним творчим задумом;
- 4) кінематографічний твір повинен бути доступний для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана.

Це специфічні ознаки кінематографічного твору як аудіовізуального твору.

Кінематографічний твір є складеним твором за рахунок того, яким саме чином він створюється. Законодавство України не містить окремого визначення складених творів, проте виходячи з норм статей Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX, які регулюють це питання (п. 14 ст. 6; ст. 12; ст. 18), вважаємо, що складеним є твір, який поєднує в собі різні елементи, серед яких можуть бути і окремі об'єкти авторського права.

Питання місця кінематографічних творів в системі об'єктів авторського права частково знайшло своє відображення в законодавстві України. Проте воно потребує подальшого удосконалення шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX та Закону України «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР.

Висновки. В законодавстві України немає чіткого підходу щодо використання термінології, яка стосується кінематографічних творів. Законодавець одночасно використовує поняття «аудіовізуальний твір» та «фільм», змішуючи та розмиваючи відмінності між цими поняттями. Аналогічна ситуація склалася на міжнародному рівні та в законодавстві Європейського Союзу. Законодавство ЄС оперує одночасно поняттями «фільм», «кінематографічний твір» та «аудіовізуальний твір», підміняючи їх одне одним в різних актах.

З огляду на це доцільним є введення на законодавчому рівні поняття «кінематографічний твір», оскільки це позитивно вплине на розуміння сутності кінематографічного твору як твору авторського права та охопить усі ознаки твору, які закріплені законодавством України. Крім того, тлумачення Закону України «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР фільму, як такого, що охоплює також телевізійні серіали та їх окремі серії, протирічить широкому та загальному сприйняттю поняття «фільм». Натомість кінематографічний твір в цьому контексті є більш влучним, оскільки включення в нього серіалів і їх окремих серій є цілком логічним.

Кінематографічний твір є об'єктом авторського права. Аудіовізуальний твір є більш широким поняттям, яке охоплює як кінематографічні твори, так і інші подібні твори, зокрема музичні кліпи.

До основних ознак кінематографічного твору як об'єкта авторського права відноситься 1) оригінальність; 2) вираження в об'єктивній формі; 3) вираження суті кінематографічного твору в послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, яка утворює рухоме зображення; 4) об'єднаність внутрішньої структури кінематографічного твору цілісним творчим задумом; 5) доступність для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана; 6) поєднання в собі різних елементів, серед яких можуть бути окремі об'єкти авторського права.

Література

1. Про державну підтримку кінематографії в Україні : Закон України від 23.03.2017 № 1977-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text>
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
3. Авторське право і суміжні права в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / А. С. Штефан, В. С. Дроб'язко, А. В. Шабалін, та ін.; за ред. Н. М. Мироненко; НДІ інтелектуальної власності. К.: Інтерсервіс, 2018. 204 с.
4. Про кінематографію : Закон України від 13.01.1998 № 9/98-ВР. Дата оновлення: 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-вр#Text>
5. Інтелектуальна власність у креативних індустріях: монографія / за ред. д.ю.н. А. С. Штефан; Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України. К., Інтерсервіс, 2024. 232 с.
6. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
7. Директива 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 року про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-06#Text
8. Директива Європейського Парламенту і Ради 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до Директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text

9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Анотація

Вальчук І. О. Кінематографічні твори як об'єкти авторського права. – Стаття.

Стаття присвячена визначенню місця кінематографічних творів в системі правової охорони об'єктів авторського права в Україні. Окреслена проблематика використання на законодавчому рівні понять «кінематографічний твір», «аудіовізуальний твір» та «фільм». Запропоновано закріплення на законодавчому рівні в Україні поняття «кінематографічний твір» замість поняття «фільм», оскільки кінематографічний твір як об'єкт авторського права за своєю суттю містить усі ознаки твору, які закріплені законодавством України. В той час як «фільм» на законодавчому рівні не визначений як твір. Підхід законодавця до тлумачення поняття «фільм», як такого, що охоплює також телевізійні серіали та їх окремі серії, протирічить широкому та загальному сприйняттю поняття «фільм». В цьому контексті поняття «кінематографічний твір» є більш доречним, оскільки охоплення ним серіалів відповідає загальній логіці норм авторського права.

Крім того, в статті окреслений підхід щодо розмежування понять «кінематографічний твір», «аудіовізуальний твір», «фільм» та «відеограма». Автор визначив співвідношення кінематографічного твору та відеограми на основі норм законодавства у сфері авторського права, які регулюють ці питання.

Встановлено, що відповідно до чинного законодавства України кінематографічний твір є об'єктом авторського права. Визначено, що аудіовізуальний твір є більш широким поняттям, яке охоплює як кінематографічні твори, так і інші подібні твори, зокрема музичні кліпи.

На підставі аналізу норм законодавства України, які регулюють питання правової охорони кінематографічних творів, виокремлені основні ознаки кінематографічного твору, як об'єкта авторського права. До них відносяться оригінальність; вираження в об'єктивній формі; вираження суті кінематографічного твору в послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, яка утворює рухоме зображення; об'єднаність внутрішньої структури кінематографічного твору цілісним творчим задумом; доступність для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана; поєднання в собі різних елементів, серед яких можуть бути окремі об'єкти авторського права.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, кінематографічний твір, аудіовізуальний твір, фільм, ознаки кінематографічного твору, правова охорона кінематографічних творів.

Summary

Valchuk I. O. Cinematographic works as copyright objects. – Article.

The article is focused on determining the place of cinematographic works in the system of legal protection of copyright objects in Ukraine. The author outlines the problems of using the terms “cinematographic work”, “audiovisual work” and “film” in the legislation. It is proposed that the term “cinematographic work” should be established at the legislative level in Ukraine instead of the term “film”, since a cinematographic work as an object of copyright inherently contains all the features of a work established by Ukrainian legislation. At the same time, “film” is not defined as a work at the legislative level. The legislator’s approach to the interpretation of the concept of “film” as covering also television series and their individual episodes contradicts the broad and general perception of the concept of “film”. In this context, the concept of “cinematographic work” is more appropriate, since its coverage of TV series is compatible with the general logic of copyright law.

In addition, the article outlines an approach to the distinction between the terms “cinematographic work”, “audiovisual work”, “film” and “videogram”. The author defines the correlation between a cinematic work and a videogram based on the copyright law provisions which regulate these issues.

It is stated that according to the current Ukrainian legislation, a cinematographic work is an object of copyright. It is proved that an audiovisual work is a wider term which covers both cinematographic works and other similar works, including music videos.

Based on the analysis of the Ukrainian legislation regulating the legal protection of cinematographic works, the author identifies the main features of a cinematographic work as an object of copyright. These include originality; objective form of expression; expression of the core of a cinematic work in a sequence of episodes or frames with or without sound, which forms a motion picture; unity of the internal structure of a cinematic work with a holistic creative idea; accessibility for perception with the help of appropriate technical means on a certain type of screen; combination of various elements, which may include other copyright objects.

Key words: intellectual property, copyright, cinematographic work, audiovisual work, film, features of a cinematographic work, legal protection of cinematographic work.